

Kosken TI kunta

Varhaiskasvatussuunnitelma

”Suurella sydämellä pienessä kunnassa”

Sisällys

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	3
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus	4
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma.....	4
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	6
1.4 Varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen Koskella TI	8
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	10
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet.....	10
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	13
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	15
2.4 Arvoperusta	16
2.5 Oppimiskäsitys.....	17
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	18
2.7 Laaja-alainen osaaminen.....	19
Ajattelu ja oppiminen	20
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	21
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	21
Monilukutaito	22
Digitaalinen osaaminen	22
Osallistuminen ja vaikuttaminen	22
2.8 Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet Koskella TI	23
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	28
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	29
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	30
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	30
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo.....	30
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	31
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	31
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	32
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	33
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	34

Yhteistyö eri tahojen kanssa	35
3.4 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri Koskella TI	35
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen.....	39
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys.....	39
4.2 Pedagoginen dokumentointi	40
4.3 Monipuoliset työtavat	41
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	41
4.5 Oppimisen alueet	43
Kielten rikas maailma.....	43
Ilmaisun monet muodot	45
Minä ja meidän yhteisömme	47
Tutkin ja toimin ympäristössäni.....	48
Kasvan, liikun ja kehityn	50
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	51
Kaksikielinen varhaiskasvatus.....	53
4.7 Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen Koskella TI.....	55
5. Lapsen tuki	60
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut	60
Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut	61
5.2 Yhteistyö tuen aikana	62
Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö.....	62
Monialainen yhteistyö	63
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa.....	63
Yleinen tuki	64
Tehostettu tuki	65
Eriytynyt tuki.....	65
Tuen muodot	65
5.4 Lapsen tuen arviointi.....	67
5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	67
5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista	69
5.7 Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki Koskella TI.....	71
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	75

6.1 Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen elämäkatsomukseen perustuva varhaiskasvatus Koskella TI	75
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	76
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	76
7.2 Toiminnan arviointi ja kehittäminen Kosken TI varhaiskasvatuksessa	77

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. **Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.**

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

¹ Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka³.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁴.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁵. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida

³ Varhaiskasvatustalaki 2 §

⁴ Varhaiskasvatustalaki 21 §

⁵ Varhaiskasvatustalaki 1 §

ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁶

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁷
- kotoutumissuunnitelma⁸
- **yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma⁹.**

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹⁰.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹¹.

⁶ Varhaiskasvatuslaki 22 §

⁷ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

⁸ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

⁹ Suositus

¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹¹ Varhaiskasvatuslaki 8 §

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹². Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹³ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁴ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatusturva lain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁵. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁶ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁷. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.¹⁸

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa¹⁹.

¹² Varhaiskasvatusturvalaki 24 §

¹³ Varhaiskasvatusturvalaki 65–73 §

¹⁴ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

¹⁵ Varhaiskasvatusturvalaki 23 §

¹⁶ Varhaiskasvatusturvalaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

¹⁷ Varhaiskasvatusturvalaki 23 §

¹⁸ HE 148/2021, s. 34

¹⁹ Varhaiskasvatusturvalaki 23 §

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. **Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin.** Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat **tarvittaessa** myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.²⁰

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja **hyvinvoinnin** tuki, sen toteuttaminen **sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi.** Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²¹. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²². Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. **Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.**

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä **varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti.** **Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa.** Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy. Lapsen tuen tarvetta **sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta** on arvioitava **ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa.** **Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.** Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arviotaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen **ja tukitoimien vaikuttavuuteen.**

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat

²⁰ Varhaiskasvatustalaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

²¹ Terveystenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

²² Varhaiskasvatustalaki 41 §

- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²³. Varhaiskasvatustilain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁴

1.4 Varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen Koskella TI

Kosken TI kunnan varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan suomenkieliseksi.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan kuntakohtaiseksi ja sitä noudatetaan koko Kosken TI kunnan varhaiskasvatuksessa eli perhepäivähoidossa ja päiväkodeissa. Tämä varhaiskasvatussuunnitelma noudattaa valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden rakennetta. Kosken TI kunnan sivistyslautakunta käsittelee ja hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman ennen sen käyttöönottoa. Varhaiskasvatussuunnitelma otettiin käyttöön 1.8.2017. Se laadittiin koko varhaiskasvatushenkilöstön yhteistyönä. Lisäksi lapsille ja heidän huoltajilleen järjestettiin varhaiskasvatussuunnitelmaan 2017 pohjautuva kysely. Huoltajien näkemyksiä, toiveita ja ideoita selvitettiin tällä kyselyllä sekä keskustelemalla vanhempainilloissa. Lasten mielipiteet otettiin kyselyn lisäksi huomioon havainnoimalla heidän leikkejään, keskustelemalla heidän toiveistaan sekä mieltymyksistään. Tästä eteenpäin varhaiskasvatussuunnitelmasta käytetään tekstissä lyhennettä vasu.

Varhaiskasvatustilain mukainen päivitys vasuun toteutettiin työryhmän toimesta keväällä 2022. Työryhmä koostui varhaiskasvatuksen henkilöstön jäsenistä, jotka osallistuivat opetushallituksen ja aluehallintoviraston järjestämiin koulutuksiin. Päivitetty vasu otetaan käyttöön 1.8.2022 ja se on nähtävissä kunnan verkkosivuilla.

Kosken TI kunnan varhaiskasvatus tekee yhteistyötä seuraavien tahojen kanssa: Härkätien kuntayhtymän terveys- ja hyvinvointipalvelut (neuvola, terapeutit, psykologi, kasvatus- ja

²³ Varhaiskasvatustilain 40 §

²⁴ Varhaiskasvatustilain 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

perheneuvola), Kosken TI kunnan perusopetus ja sosiaalitoimi (lastensuojelun sosiaalityöntekijä, perheohjaaja ja lapsiperheiden kotipalvelu) sekä tarvittaessa myös yksityisten palveluntuottajien kanssa. Muu moniammatillinen yhteistyö toteutetaan yhteistyössä huoltajien kanssa, lapsen tarpeiden mukaisesti. Yhteistyömuotoja ovat yhteiset palaverit ja havainnointikäynnit lapsen varhaiskasvatuspaikkaan.

Kosken TI kunnan vasua kehitetään aina tarpeen mukaan. Sen toteutumista arvioidaan ja kehitetään pedagogisen johtamisen vuosisuunnitelman mukaisesti. Välineinä arviointityössä käytetään myös kausittain toteutettavia asiakastyytyväisyyskyselyitä sekä mahdollisia muita palautteita ja kehittämisehdotuksia. Tarkemmin vasun arvioinnista ja kehittämisestä kerrotaan luvussa 7.2.

Kosken TI kunnan varhaiskasvatuksessa laaditaan jokaiselle lapselle oma henkilökohtainen vasu. Tämä suunnitelma sisältää lapsen vahvuudet ja vahvistettavat alueet sekä tavoitteet ja menetelmät, jotka kirjataan aina oppimisympäristölle sekä henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Myös lapsen oman äänen kuuluminen on tehty näkyväksi. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista. Tavoitteenamme on toimia inklusiivisen periaatteen mukaisesti edistäen lapsen osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Vasun laadinnasta kaikille lapsille vastaa varhaiskasvatuksen opettaja, mutta keskustelun huoltajien kanssa voi käydä myös varhaiskasvatuksen hoitaja ja perhepäivähoidossa perhepäivähoitaja. Tarvittaessa myös varhaiskasvatuksen erityisopettaja eli veo osallistuu vasu-palaveriin. Vasu-keskustelut jaetaan koko ryhmän henkilöstölle, jotta sieltä esiin nousevat tavoitteet voidaan tuoda käytäntöön. Vasu-keskustelut käydään pääsääntöisesti syksyllä ja päivitetään keväällä.

Lapsen tuen tarvetta ja tuen riittävyyttä, tarkoituksenmukaisuutta sekä vaikuttavuutta arvioidaan säännöllisesti. Tuen tarpeen muuttuessa suunnitelma päivitetään. Jos lapsi tarvitsee tehostettua tai erityistä tukea, siihen siirtymisestä tehdään hallintopäätös. Tarkemmin tuen eri tasoista, muodoista ja päätöksenteosta kerrotaan luvussa 5.7.

Lapsen vasu on salassa pidettävä asiakirja. Lapsen varhaiskasvatukseen osallistuvilla henkilöillä on oikeus saada ja luovuttaa lapsen kasvatukseen ja kehityksen kannalta oleellista tietoa. Lapsen huoltajia tiedotetaan etukäteen siitä, mitä tietoja ja kenelle tietoja siirretään. Lapsen vasuun liitetään myös mahdollinen terveydenhuollon lääkehoitosuunnitelma. Kosken TI kunnassa lapsen oma vasu on päivitetty keväällä 2020 ja päivitetään uudelleen syksyllä 2022.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina²⁵. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana²⁶. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla²⁷.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti²⁸. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto²⁹.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁰. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

²⁵ Varhaiskasvatuslaki 5 § 4 momentti

²⁶ Varhaiskasvatuslaki 1 §

²⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 ja 12 §

²⁸ Varhaiskasvatuslaki 5 § 2 momentti

²⁹ Varhaiskasvatuslaki 52 §

³⁰ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatukseen ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³¹ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³² ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³³. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁴. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁵, tasa-arvolaki³⁶, Euroopan ihmisoikeussopimus³⁷, YK:n lapsen oikeuksien sopimus³⁸, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista³⁹, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁰ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴¹.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴², riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁴³. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatustalaki⁴⁴, sosiaalihuoltolaki⁴⁵, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁴⁶, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁴⁷ ja terveydenhuoltolaki⁴⁸ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

³¹ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³² Hallintolaki (434/2003)

³³ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

³⁴ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

³⁵ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

³⁶ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

³⁷ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

³⁸ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

³⁹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

⁴⁰ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴¹ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴² Varhaiskasvatustalaki 15 a §

⁴³ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁴⁴ Varhaiskasvatustalaki 15 a §

⁴⁵ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁴⁶ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁴⁷ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁴⁸ Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁴⁹ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista **inkluusiivisten periaatteiden mukaisesti**;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmetyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatukseen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatukseen suunnitteluun ja arviointiin. **Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.**

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁰. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

⁴⁹ Varhaiskasvatuslaki 3 §

⁵⁰ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵¹. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁵² Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä⁵³. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti **varhaiskasvatuksen erityisopettajan** palveluja⁵⁴. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁵⁵.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁵⁶. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, **lasten** neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁵⁷. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁵⁸.

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁵⁹. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶⁰. Varhaiskasvatuksen

⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵² Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁵³ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁵⁵ Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁵⁸ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 1 §

toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. **Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat.** Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁶¹

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa **noudatetaan** henkilöstön mitoitukseen ja ryhmien enimmäiskokoon **sekä tukeen** liittyviä säännöksiä⁶². Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien **koulutus ja** osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶³.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶⁴. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, **erityisopettajat**, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁶⁵. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁶⁶. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁶⁷. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta.

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

⁶² Varhaiskasvatuslaki 34–**38** §

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

⁶⁵ Varhaiskasvatuslaki 1 ja **38** §

⁶⁶ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁶⁷ Varhaiskasvatuslaki 38 §

Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁶⁸

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁶⁹

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntea jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷⁰.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle

⁶⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁶⁹ Varhaiskasvatuslaki 13 §

⁷⁰ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁷¹

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, **inklusiiviset periaatteet** ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷², varhaiskasvatuslain⁷³ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷⁴.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseensä, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

⁷¹ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

⁷² YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁷³ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁷⁴ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. **Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa**⁷⁵. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁷⁶

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu **moninaiselle kulttuuriperinnölle**, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatukseen luuo edellytyksiä hyvälle kasvatustyöskentelylle⁷⁷. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on

⁷⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁷⁶ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁷⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatustieteeseen perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁷⁸.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

⁷⁸ Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja **lapsen tuelle (luku 5)** asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää **ja osa pedagogista toimintaa**. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien

perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittämiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan **kuusi** toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- **digitaalinen osaaminen**
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyuteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävästä elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. **Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten** koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea **lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.**

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa.

Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen. Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että

jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

2.8 Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet Koskella TI

Kosken TI kunnassa järjestetään varhaiskasvatusta perhepäivähoidossa ja päiväkodeissa. Varhaiskasvatuksessa järjestetään myös koululaisten aamuhoito. Alle kolmevuotiaiden varhaiskasvatus järjestetään pääsääntöisesti perhepäivähoidossa. Perhepäivähoidon varahoito järjestetään joko päiväkodissa tai jonkun muun perhepäivähoitajan kodissa. Kaikesta varhaiskasvatuksesta Kosken TI kunnassa vastaa varhaiskasvatusjohtaja, joka tarvittaessa neuvoo ja ohjaa oikean palvelun piiriin.

Kosken TI kunnassa toimii kaksi päiväkotia, Naavatassu ja Töpöhännän tupa. Naavatassussa toimii kolme ryhmää: Vaeltajat, Tutkijat ja Etsijät. Töpöhännän tuvassa toimii yksi ryhmä. Esiopetus ja sitä täydentävä varhaiskasvatus järjestetään sekä Töpöhännän tuvassa että Naavatassussa esioppilaiden määrän ja tarpeen mukaan. Perheiden tarvitsema vuoroahoito järjestetään Naavatassussa. Päiväkotien aukioloajat vaihtelevat vuosittain hoidon tarpeen mukaisesti.

Teemme yhteistyötä eri lapsiryhmien välillä. Ulkoilemme yhdessä, vierailemme toistemme luona, teemme yhteisiä retkiä ja järjestämme yhteisiä juhlia. Tämä on mahdollista, koska Naavatassu, Töpöhännän tupa ja perhepäivähoito sijaitsevat hyvin lähekkäin. Päivystysaikoina on yleensä avoinna vain yksi toimipiste (Naavatassu), jossa toteutetaan silloinen varhaiskasvatus. Tuolloin vuorossa olevat työntekijät ja varhaiskasvatusta tarvitsevat lapset toimivat kaikki yhdessä yksikössä.

Lapsen kasvun ja oppimisen polkua toteutetaan kunnan varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti. Lapsen aloitus varhaiskasvatuksessa ja siirtyminen perhepäivähoidosta päiväkotiin halutaan tehdä mahdollisimman turvalliseksi. Perheille tarjotaan mahdollisuus tutustua uuteen hoitopaikkaan. Lapsen mukana siirtyvät aina myös varhaiskasvatuksen aikana tehty lapsen oma vasu sekä muut dokumentit, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista. Siirtyminen päiväkodin sisällä ryhmästä toiseen tapahtuu luontevasti ympäristön ollessa jo entuudestaan tuttu. Lapsen siirtyessä esiopetukseen heille järjestetään tutustumispäivä.

Kaiken toiminnan perustana on lapsen edun ensisijaisuus. Jokaisella lapsella on oikeus tarvitsemaansa huolenpitoon ja tukeen. Varhaiskasvatuksemme toimintaa ohjaavat arvot ovat turvallisuus, kunnioitus, luottamus, oikeudenmukaisuus, lapsilähtöisyys sekä pedagogisen laadun ylläpitäminen.

Varhaiskasvatuksessa luodaan turvallinen kasvuympäristö ja kiireetön ilmapiiri. Lapsella on oikeus ilmaista itseään omien taitojensa mukaisesti sekä tuoda julki omia mielipiteitään, tunteitaan ja ajatuksiaan. Kokiessaan turvallisuutta lapsi kykenee olemaan osallinen ja oppimaan yhdessä toisten kanssa.

Lapsia ohjataan oppimaan oikean ja väärän ero sekä kunnioittamaan itseä ja toisia. Lasta opetetaan ottamaan vastuuta ratkaisuksistaan ja hänen valintojaan kunnioitetaan.

Varhaiskasvatuksessa luodaan kaikkia kunnioittava ilmapiiri, jonka pohjalta rakentuu luottamuksellinen vuorovaikutussuhde. Kaikkia kohdellaan tasavertaisesti heidän sukupuolestaan, kulttuuristaan, syntyperästään, perheiden moninaisuudesta tai uskonnosta riippumatta.

Lasten mielenkiinnon kohteet ovat kaiken pedagogisen toiminnan perusta. Se, mikä kiinnostaa lasta, kiinnostaa myös meitä kasvattajia. Lasten mielenkiinnon kohteet selvitetään havainnoimalla, haastattelemalla ja keskustelemalla lasten kanssa. Lapsi saa osallistua toimintaympäristön ja toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Arkeen jätetään tilaa ja joustavuutta lapsista lähteille spontaaneille ideoille.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö huolehtii, että oppimisympäristö on sensitiivinen ja lasta kunnioittava sekä eri osapuolten välistä vuorovaikutusta edistävä. Varhaiskasvatushenkilöstön työtä tukee toimintakauden alussa yhdessä laadittu tiimisopimus, jossa sovitaan yhteiset tavoitteet toiminnalle. Hyödynnämme Kosken TI varhaiskasvatuksessa kaikkien osaamista ja vahvuuksia. Jatkuva havainnointi on toiminnassamme tärkeää, jotta voimme käyttää niitä toimintatapoja, jotka edistävät lapsen hyvinvointia ja oppimista. Oppimisen lähtökohtana pidämme lapsen mielenkiinnonkohteita ja osaamista, hyödyntäen lapsen aikaisempia kokemuksia.

Oppimiskäsitys Kosken TI varhaiskasvatuksessa tarkoittaa, että lapsi koetaan aktiivisena toimijana ja oppijana. Lapsen on mahdollisuus oppia leikkien, liikkuen, tutkien ja erilaisia tehtäviä tehden sekä itseään ilmaisten. Lapsi pääsee aina halutessaan syliin, kokee turvallisuutta ja tulee kuulluksi. Lapsen itsemääräämisoikeutta kunnioitetaan ottamalla lapsen toiveet huomioon. Henkilöstö suunnittelee toiminnan kiinnostavaksi, tavoitteelliseksi ja sopivan haastavaksi toiminnaksi, joka innostaa lapsia oppimaan lisää. Oppimistilanteessa kannustetaan kokeilemaan ja onnistumaan, ja epäonnistuessaan lapsi saa tukea uudelleen yrittämiseen. Tavoitteena on lapsen oppimisen ilo, joka luo pohjan elinikäiselle oppimiselle.

Kosken TI varhaiskasvatustyö pohjautuu vahvaan ammatilliseen osaamiseen, joka takaa tasavertaisen ja laadukkaan kasvatuksen, hoidon sekä opetuksen kokonaisuuden. Kosken TI kunta on työnantajana koulutusmyönteinen ja varhaiskasvatuksen henkilökunta on motivoitunut kouluttautumaan. Näin ammatillinen osaaminen vahvistuu entisestään. Hyvä ja laadukas pedagogiikka on meille tärkeä asia ja se näkyy tavassamme tehdä työtä lapsen kasvun sekä oppimisenpolun turvaamiseksi.

LAAJA-ALAINEN OSAAMINEN

Kosken TI varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista sekä edistää kasvua yksilönä ja yhteisön jäsenenä. Tavoitteenamme on antaa lapselle hyvät eväät elämää varten.

Ajattelu ja oppiminen

Lasten kanssa keskustellaan ja pohditaan asioita arjen eri tilanteissa mm. aamutuokioissa, ruokailuissa, lastenkokouksissa tai vaikka kesken lepoajan. Yhteinen pohdinta lasten kanssa tukee lapsen ajattelun kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan oppimistaan sekä tunnistamaan vahvuuksiaan. Keskustelut auttavat lapsia oivaltamaan asioita ja innostavat kyselemään lisää. Lasten kysymykset ja kiinnostuksen kohteet näkyvät leikeissä, käsityöllisessä ilmaisussa ja ohjaavat toiminnan suunnittelua.

Pedagoginen dokumentointi tukee keskustelua ja tekee näkyväksi lapsen omaa toimintaa. Sen avulla lapsi pystyy havainnoimaan ja arvioimaan omaa oppimistaan sekä tunnistamaan omia vahvuuksiaan entistä paremmin. Pedagogisella dokumentoinnilla tarkoitetaan esimerkiksi lasten omia töitä ja teoksia sekä valokuvia.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Kosken TI varhaiskasvatuksessa kulttuuriseen monimuotoisuuteen tutustutaan arjen tilanteissa sekä juhlapyhien, ruokakasvatuksen, kirjallisuuden, roolivaatteiden, laulujen, leikkien, lorujen ja median avulla. Leikit, ruokailuhetket ja juhlapyhien huomioiminen tarjoavat lapsille kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista.

Henkilöstön tehtävänä on opastaa lapsia kohtaamaan erilaisuutta kunnioittavasti sekä tutustua yhdessä lasten kanssa erilaisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö näyttää mallia omalla toiminnallaan, että erilaisuus on rikkaus ja sitä tulee arvostaa.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Kosken TI varhaiskasvatuksessa tuemme lapsen omatoimisuutta lapsen ikätason ja kehityksen mukaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja, kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lasta kannustetaan ja tuetaan omatoimisuuteen kaikissa asioissa. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon ja liikunnan merkitystä. Heitä rohkaistaan muodostamaan omia mielipiteitään ja suhtautumaan myönteisen uteliaasti kaikkeen arjen toimintaan.

Lasten tunne- ja kaveritaitoja vahvistetaan sekä harjoitellaan itsesäätelyä arjen eri tilanteissa. Lapsia ohjataan kunnioittamaan omaa ja toisen kehoa. Lasten kanssa opetellaan turvataitoja, joilla tarkoitetaan kehonosien nimeämistä, tietämystä uimapuku- ja kosketussäännöistä sekä kolmen

kohdan säännöstä eli oikeudesta sanoa ei, lähteä pois ja kertoa turvalliselle aikuiselle. Lasta tuetaan ymmärtämään, että keho on oma, arvokas ja tärkeä asia. Kehotunnekasvatuksessa huomioidaan aina lapsen ikätaso ja sen oikea-aikaisuus lapsen kokonaiskehityksessä.

Kehotunnekasvatus linkki

<https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2021/01/17d8cd7e-tiivistelma-suomi-netti-1-2020.pdf>

Monilukutaito

Kosken TI varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Harjoittelemme tulkitsemaan ja tuottamaan ympäristöstämme erilaisia viestejä, jotka voivat olla puhetta, kuvia, tekstejä, audiovisuaalista tai digitaalista viestintää. Arjessamme näitä viestejä ovat esimerkiksi kuvitettu päiväjärjestys, päiväkodin toimintaympäristö ja vaikka liikennemerkkit. Asioita nimetään ja lasten kanssa opetellaan erilaisia käsitteitä ja niiden merkityksiä. Henkilöstö tukee taitojen kehittymistä myös välineiden käytön harjoitteluna, tiedon hakemisena, valokuvien ja videoiden sekä erilaisten oppimispelien ja tehtävien muodossa.

Kosken TI varhaiskasvatuksessa ollaan laatimassa varhaiskasvatuksen oma yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma.

Digitaalinen osaaminen

Kosken TI varhaiskasvatuksessa on hyvä välineistö digitaalisen osaamisen vahvistamiseen. Meiltä löytyy useita tabletteja, tietokoneita, älypuhelimia, televisioita ja Naavatassussa on myös sähköpiano. Digivälineistöä käytetään monipuolisesti oppimiseen, dokumentointiin, sisällön tuottamiseen, tutkimiseen, kuvaamiseen, videointiin sekä oman toiminnan arviointiin.

Varhaiskasvatuksessa opetellaan monipuolista, vastuullista ja turvallista median käyttöä. Digiliikennettä tutkitaan ja pohditaan yhdessä, mikä on turvallista ja ikätasoista toimintaa. Harjoittelemme yhdessä digitaalista osaamista ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Henkilöstön tehtävänä on tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta yhteistyössä kodin kanssa.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Kosken TI varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten taitoa ja halua osallistua ja vaikuttaa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Näin tuemme lapsen itsetuntoa ja luottamusta omaan tekemiseen.

Toimintakauden alussa ja aina tarvittaessa lasten kanssa keskustellaan ryhmän yhteisistä toimintatavoista. Lasten osallisuutta tuetaan ja heidän annetaan osallistua oman toimintansa suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin päivittäin arjen eri tilanteissa. Kasvattajien tuella lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä.

Viikoittaisissa toimintasuunnitelmissa huomioidaan, että tilaa jää aina myös lasten omille ideoille, valinnoille ja kiinnostuksen kohteille.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. **Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.**

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnustetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁷⁹

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. **Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.**

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

⁷⁹ Varhaiskasvatustilanne 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyysuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸⁰ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen

⁸⁰ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennakko-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuva ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään **moninaista** kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa **kulttuureista ja katsomuksista** sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa.

Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiirettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁸¹. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, **inklusiivinen**, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja

⁸¹ Varhaiskasvatuslaki 10 §

mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten **saatavilla ja** käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, **ikätasoisia, pedagogisia** ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet **ja mielenkiinnonkohteet**. **Teknologia** on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään **digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä** tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia **digitaalisia** laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa **sekä fyysiset että virtuaaliset** vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, **konsertteihin**, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁸².

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁸³. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁸⁴.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

⁸² Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁸³ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

⁸⁴ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa **laadukkaan** varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja **kehittäminen**. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁸⁵. **Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä**⁸⁶.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi **muusta** opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, **katsomusyhteisöt kuten seurakunnat**, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös **lasten**neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁸⁷

3.4 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri Koskella TI

Tavoitteena on luoda inklusiivinen toimintakulttuuri, joka edistää lapsen osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Toimintakulttuuri nojaa vahvasti Kosken TI kunnan paikallisiin varhaiskasvatuksen arvoihin ja se muuntuu luontevasti aina jokaisen lapsiryhmän näköiseksi toiminnaksi. Toimintakulttuurin arviointiin ja kehittämiseen osallistuu koko varhaiskasvatuksen henkilöstö ja lapset huoltajineen. Asioista keskustellaan yhteistyössä säännöllisesti ja moniammatillisesti. Tarkemmin varhaiskasvatuksen arvioinnista ja kehittämisestä kerrotaan luvussa 7.2.

⁸⁵ Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

⁸⁶ **Varhaiskasvatuslaki 7 §**

⁸⁷ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

Kosken TI varhaiskasvatuksessa lapselle annetaan mahdollisuus ilmaista ajatuksiaan ja tunteitaan sekä kokeilla erilaisia toimintatapoja. On rikkaus oppia toisilta lapsilta sekä kasvattajilta. Uuden toimintakauden alkaessa elokuussa uusi lapsiryhmä ja sen henkilöstö aloittavat toimintansa. Lapsiryhmää havainnoidaan läpi koko kauden, jotta voidaan suunnitella toimintaa ja oppimisympäristöä lapsiryhmälle sopivaksi. Osallistamme lapsia päivittäin tuomaan esille omia ajatuksiaan. Pyrimme saamaan jokaisen lapsen äänen kuuluviin. Toiminta- ja leikkiympäristö muokataan yhdessä lasten kanssa lapsia kiinnostavaksi, motivoivaksi ja uteliaisuutta herättäväksi.

Leikki on lapsen työtä. Leikissä lapsi oppii monenlaisia taitoja, kuten esimerkiksi vuorovaikutustaitoja. Kosken TI varhaiskasvatuksessa lapsella on mahdollisuus leikkiä ja käydä erilaisissa leikkiympäristöissä: metsä, leikkipuisto, piha, koulun piha ja kenttä, Nuortentupa, liikuntahalli ja urheilukenttä. Lapset saavat yhdessä kasvattajan kanssa osallistua leikkiympäristön suunnitteluun ja toteutukseen. Leikkiympäristönä voi olla mikä tahansa toimintaympäristö, jossa lasta voidaan kannustaa kekseliäisyyteen ja mielikuvituksen käyttöön. Kosken TI varhaiskasvatuksen henkilöstö rikastuttaa, juonellistaa, tukee ja opettaa lapsen leikkiä myös erilaisilla materiaaleilla.

Kosken TI varhaiskasvatuksessa järjestetään kerran vuodessa vanhempainilta, jossa osallistetaan huoltajia suunnittelemaan ja kehittämään varhaiskasvatusta. Jokaisessa vanhempainillassa keskustellaan meneillään olevista asioista ja rohkaistaan huoltajia tuomaan esille ajatuksiaan ja toiveitaan. Myös perhepäivähoidossa tarjotaan mahdollisuutta yhteiseen info-iltaan. Toimintakauden lopussa huoltajilta toivotaan palautetta asiakastyytyväisyyskyselyn avulla. Lapsen mahdollisuus vaikuttaa toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin mahdollistetaan monin eri tavoin, esimerkiksi havainnoimalla ja haastattelemalla. Kaikissa ryhmissä on käytössä KESY-materiaali (keskustelu symbolein).

Kosken TI varhaiskasvatuksessa kaikki lapset ovat tasa-arvoisia keskenään huolimatta heidän taustoistaan tai ominaisuuksistaan. Heitä kohdellaan yhdenvertaisesti omien tarpeidensa mukaisesti yksilöinä ja ryhmän jäseninä.

Kosken TI varhaiskasvatusta toteutetaan suomen kielellä. Suomalaisuutta arvostetaan, mutta läsnä on koko ajan myös kansainvälisyys. Se näkyy maahanmuuttajataustaisissa lapsiperheissä, henkilöstössä, teemapäivissä, musiikissa sekä kaikessa muussakin toiminnassa henkilöstön ja lasten kekseliäisyyden puitteissa. Kieltä käytetään monipuolisessa vuorovaikutuksessa, niin todellisessa monikulttuurisessa ympäristössä kuin kuvitellussa mielikuvitusmaailmassakin. Jokaista lasta rohkaistaan käyttämään kieltä monipuolisesti ja tuetaan lapsia heidän ilmaisussaan. Samoin opetellaan arvostamaan toisen ilmaisua.

Lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi on etusijalla suunniteltaessa vuosittaista, kuukausittaista, viikoittaista ja päivittäistä toimintaa. Fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen hyvinvointi kulkevat käsi

kädessä kestävän elämäntavan kanssa. Kestävään elämäntapaan kuuluvat itsestä ja toisista huolehtimisen lisäksi materiaalien ja laitteiden asianmukainen käyttö, asianmukaiset hankinnat, kierrätys sekä tuhlaamisen minimointi.

Turvallisuus on läsnä päivittäisessä toiminnassa niin ennaltaehkäisevästi kuin arjen toiminnassakin. Turhia kieltoja vältetään ja pyritään elämään normaalia elämää, ilman runsaita ohjeita ja sääntöjä. Asioista keskustellaan tilannekohtaisesti ja opetellaan myös siihen, että käytännöt voivat muuttua tilanteesta riippuen. Selkeät vaaraa aiheuttavat asiat ja tilanteet pyritään poistamaan. Lapset saavat tuntea olonsa turvallisiksi luotettavien ja kuuntelevien kasvattajien seurassa. Lapset kohdataan yksilöinä ja jokaista lasta pidetään tärkeänä.

Kosken TI varhaiskasvatuksessa on tehty päiväkotirakennuksia varten turvallisuussuunnitelmat. Niitä päivitetään tarvittaessa. Henkilöstö osallistuu ensiapu- ja alkusammutuskoulutuksiin. Lääkkeet säilytetään asianmukaisesti lääkekaapissa. Poistuttaessa päiväkotien ulkopuolelle mukana on ensiapulaukku ja lapset ovat puettu huomioliiveihin.

Kosken TI kunnan uudessa päiväkotinä Naavatassussa on otettu huomioon ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys, esteettömyys, tilojen valaistus, akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys. Varhaiskasvatuksessa pyritään siihen, että lapsen kädenjälki näkyy ja oppimisympäristö on lasten itsensä näköinen. Lapsille järjestetään mahdollisuuksia oppia kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan.

Kosken TI varhaiskasvatuksessa ollaan vuorovaikutuksessa perheiden kanssa päivittäin. Lapsen kuulumisia vaihdetaan päivittäin, joko lasta tuodessa tai hakiessa. Henkilöstön ja perheiden välinen vuorovaikutus on luottamuksellista, tasa-arvoista ja kunnioittavaa, jossa lapsi on keskiössä.

Kosken TI kunnan varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön psyykkisestä, fyysisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta suojataan kiusaamiselta, väkivallalta ja muulta häirinnältä. Kasvattajat luovat ilmapiirin, joka tukee positiivista vuorovaikutusta niin lasten kuin kasvattajien kesken. Positiivinen vuorovaikutus luo lapsille miellyttäviä kokemuksia ja muistijälkiä toisten kanssa toimimisesta. Varhaiskasvatuksessa lasten ystävyys- ja vertaissuhteet kehittyvät ja kasvattajat tukevat suhteiden tasapainoista ja myönteistä kehittymistä. Kasvattajat varmistavat, että jokainen lapsi tuntee kuuluvansa joukkoon ryhmän tasavertaisena jäsenenä. Lasten kanssa harjoitellaan ja opetellaan tunne- ja itsesäätelytaitoja eri menetelmin. Kiusaamista ja väkivaltaa pyritään ennalta ehkäisemään havainnoimalla, toimintaa ja ryhmäjakoja suunnittelemalla sekä tilojen monipuolisella käytöllä. Kiusaamiseen puututaan välittömästi ja tilanne selvitetään keskustelemalla. Yhteistyössä lasten kanssa mietitään rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseksi. Asia käsitellään aina huoltajien kanssa, jotta tilanne ei pääse jatkumaan. Ristiriitatilanteiden selvittäminen edesauttaa oppimisympäristön turvallisuutta. Varhaiskasvatukssamme on käytössä kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma eli KISU.

<https://koski.fi/wp-content/uploads/2021/09/Kiusaamisen-ehkaisyn-ja-puuttumisen-suunnitelma.pdf>

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön **suunnittelema** toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja **inklusiivisen** toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja **lapsen tuki** (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet.

Laadukkaana pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös **lapselle annettavan tuen** tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä **toimintakulttuurin kehittämistä**.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. **Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä** hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet **voivat olla** kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota **kaikille** lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi

toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätämään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset **inklusiivisten periaatteiden mukaisesti**, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit **sekä** digitaaliset välineet **ja sovellukset** tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁸⁸ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

⁸⁸ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin

teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvausta sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja

luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, **hienomotorisia taitoja**, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta **sekä muotoilua** harjoitellaan **lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla**. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille **kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen** tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia **käsityön**

tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten **kanssa** voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystäväyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. **Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta.** Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenvuorokiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelystä annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänkysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten

kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja

oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestäväää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä

käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. **On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävä elämäntavan ylläpitämisestä.**

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan **digitaalisiin** laitteisiin **ja sovelluksiin** sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja **ja muita arjen teknologisia ratkaisuja**, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömiseen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet.

Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti.

Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja

kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.⁸⁹ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa⁹⁰. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja

⁸⁹ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

⁹⁰ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti **ja pedagogisesti suunniteltuna** kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä **erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa**. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. **Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5)**. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. **Varhaiskasvatusta tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.**

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molempipuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatusta

Kaksikielisen varhaiskasvatusta järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatusta tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksensä tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatusta.

Kaksikielinen varhaiskasvatusta jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatusta tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä

kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten

motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kielenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikyllyn kaltaisia.

4.7 Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

Koskella TI

Kosken TI varhaiskasvatuksessa pidetään vasukeskustelu huoltajien kanssa kaksi kertaa vuodessa. Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa hänelle tehdään oma vasu, jonne kirjataan tavoitteita ja menetelmiä niiden saavuttamiseksi. Tavoitteet ja menetelmät kirjataan aina oppimisympäristölle ja henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Tavoitteiden etenemistä arvioidaan säännöllisesti. Lapsen oma vasu kuvaa lapsen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon prosessia. Varhaiskasvatuksessa havainnoidaan ja arvioidaan lapsen kehitystä ja toimintaa. Arkea eletään tavoitteiden suuntaisesti sovittuja menetelmiä käyttäen, jonka jälkeen arvioidaan ja asetetaan uusia tavoitteita toiminnalle. Hoito- ja kasvatustyön prosessiin kuuluvat siis suunnittelu, toteuttaminen ja arviointi. Lapsen oma vasu tehdään huoltajien ja varhaiskasvatushenkilöstön havaintojen pohjalta lapsen näkökulma ja mielipiteet huomioiden.

Varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin käytänteet ja tavat vaihtelevat lapsiryhmästä ja hoitomuodosta riippuen. Kauden aikana lapset saavat monipuolisia elämyksiä ja kokemuksia, joita dokumentoidaan esimerkiksi käsityöllisen ilmaisun, haastattelujen, sadutusten ja valokuvien muodossa. Päiväkotiryhmien toiminnasta tiedotetaan viikkosuunnitelmissa kunnan kotisivuilla ja ryhmien ilmoitustauluilla. Perhepäivähoidossa hoitaja sopii ryhmän huoltajien kanssa sopivasta tiedotuskanavasta.

Tilanteesta riippuen käytämme montaakin eri työtapaa yhtä aikaa, esimerkiksi maalaamista, musiikkia ja liikuntaa. Työskentely saattaa olla projektiluontoista, joka etenee päivästä toiseen. Tärkeintä on itse prosessi, ei niinkään tuotos. Henkilöstöltä löytyy taitoa tuoda lapsille monenlaisia työtapoja, joissa jokainen voi käyttää omia vahvuuksiaan. Kannustamme lapsia yrittämään ja kokeilemaan.

Tuemme lapsen pitkäkestoista leikkiä. Pienryhmätilat sisällä ja tilavat pihat mahdollistavat sen, että leikkiä ei aina tarvitse siivota pois ja sitä voi jatkaa myöhemmin. Leluja on helppoa hakea

hyllyistä ja laatikoista, sillä kaikilla leluilla on oma paikka. Lapsia ohjataan leikkiin liittymisessä, uusien leikkikavereiden löytämisessä, lelujen jakamisessa ja yhdessä lelujen pois siivoamisessa. Leikkitaitoja harjoitellessa henkilöstö on aktiivisesti mukana leikissä ja auttamassa leikin etenemistä. Lasten ideoissa leikkiä yhdessä henkilöstön kanssa pyrimme toteuttamaan lasten omia toiveita. Näin varmistamme inklusiivisten periaatteiden toteutumisen.

Kielen rikas maailma

Kosken TI kunnan varhaiskasvatuksessa on keskustelua pitkin päivää. Arvostamme toisten puheenvuoroa ja pidämme huolta myös oman puheenvuoron arvokkuudesta. Opettelemme arvostamaan niin omaa kuin toisen mielipidettä. Järjestämme aikaa lapsen sekä heidän huoltajiensa kuuntelemiselle.

Luemme lapsille päivittäin. Lapset pääsevät keksimään tarinoita myös itse ja ne kirjataan muistiin. Lapset saavat kirjastoreissuilla valita itse kirjoja luettavaksi ja harjoittelevat myös kirjojen palauttamista. Opettelemme näin kirjastossa toimimista ja asiakkaana olemista.

Arkeemme kuuluvat myös lorut, runot ja riimit. Käytämme myös musiikkia eri tavoin lähes päivittäin. Musiikki ja lorut kehittävät ilmaisua ja kielen rytmiä, kasvattavat sanavarastoa sekä tuottavat iloa.

Kielenkehityksen tukena käytämme myös kuvia. Kuvat liittyvät arjen tilanteisiin, ja niillä saadaan jäsenettyä päivärytmiä tai yksittäisiä tilanteita. Kuvia voidaan käyttää nimeämiseen, lauseen muodostukseen, ilmaisun ja tunnesäätelyn tueksi ym. Kuvia käytetään myös vieraskielisten lasten kanssa ilmaisun tukena, sanavaraston kehittymisen apuna sekä selkeyttämään vuorovaikutusta.

Kielellä on mahdollisuus kehittyä jokaisessa arkipäivän tilanteessa. Ohjatussa toiminnassa voimme keskittyä määrättyihin kielen osa-alueisiin, tai sitten ihan vain ilmaisun monipuolistamiseen. Pyrimme antamaan lapsille vapauden toteuttaa itseään vapaasti, niin ohjatussa toiminnassa kuin leikkienkin aikana. Tavoitteena on aina päivä, joka on lapsen itsensä näköinen ja kuuloinen.

Ilmaisun monet muodot

Käytämme Kosken TI varhaiskasvatuksessa draamaa, teatteria ja luovaa ilmaisua yhtenä ilmaisun muotona. Omia ja toisten esityksiä, taideteoksia, musisointeja ja tarinoita ihastelemalla, opimme arvostamaan omaa ja toisten ilmaisua. Lasten tuottama kulttuuri on arvokkaasti esillä, ja se edistää lapsen uskomista omiin kykyihinsä. Kavereilta ja aikuisilta saatu kannustus kehittää myös lapsen itsetuntoa. Lasten tuotokset voivat olla päiväkodin ja perhepäiväkodin lisäksi esillä melkein missä vain, kuten kirjastossa, kotona, museossa tai ulkona.

Musiikki on yksi iso osa Kosken TI varhaiskasvatusta. Käytämme sitä kielen kehityksen tukemiseen, itseilmaisuun, taiteiluun ja leikkiin. Musiikkia voi luoda myös itse. Lapset pyytävät usein kasvattajaa laittamaan musiikin soimaan, jolloin he alkavat tanssia ja laulaa oma-aloitteisesti.

Musiikki-ideat tulevat usein lapsilta. Musiikkiin kuuluu olennaisena osana myös tanssi, jolloin musiikkiin yhdistyy kehollinen ilmaisu.

Käytämme lasten kanssa oikeita työvälineitä, kuten ompeluneuloja, vasaroita ja sahoja. Opettelemme niiden asianmukaista käyttöä, niiden kanssa kulkemista sekä säilyttämistä. Noudatamme työskentelyssä varovaisuutta. Tärkeintä on oikeiden välineiden käytöstä tuleva ilo, ei pelko tai mahdolliset vaaratilanteet.

Myös digitaaliset välineet kuuluvat ilmaisun monipuoliseen maailmaan. Lapsella on mahdollisuus tutustua esimerkiksi valokuvaamiseen tabletin avulla. Valokuvatyöskentelyn mahdollisuudet ovat todella monipuoliset. Kameraa voidaan käyttää kynän tavoin oppimisen välineenä (kamerakynäpedagogiikka) tai sillä voidaan kuvata ihan perusarkea ja lapsen mielenkiinnon kohteita. Kuvista voidaan kertoa myös tarinoita ja ne voivat toimia myös itsetuntoa tukevana menetelmänä. Valokuvia ja videoita käytetään myös pedagogisen toiminnan dokumentointiin ja arviointiin yhdessä lasten kanssa. Erilaisten projektien aikana lasten kanssa keskustellaan ja pohditaan, miltä tekeminen tuntuu. Lopputulos ei ole pääasia, vaan itse prosessi. Siihen kuuluu toiminnan aloitus, ajattelu, tunteukset, valinnat, päätökset ja toiminnan lopetus.

Kuvaaminen tapahtuu aina varhaiskasvatuksen omilla laitteilla. Kuvauslupa pyydetään huoltajilta heti varhaiskasvatuksen alettua. Kuvaaminen arjessa on sallittua luvan saaneiden lasten osalta osana varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa. Kuvia ja videoita voidaan käyttää havainnoinnin tukena ja niitä voidaan myös katsoa yhdessä lasten kanssa. Kosken TI varhaiskasvatuksella on Facebook ja Instagram tilit, mutta sosiaalisessa mediassa ei julkaista lapsista tunnistettavia kuvia.

Minä ja meidän yhteisömme

Kosken TI varhaiskasvatuksessa hyväksytään erilaisuus. Arvostamme jokaista yksilönä ja jokainen huomioidaan yksilönä tasa-vertaisesti. Arjesta tulee monipuolista, kun erilaisuus saa näkyä. Kosken TI varhaiskasvatuksessa tuemme ystävyyssuhteita ja niiden muodostumista. Jokaisella lapsella on oikeus saada leikkikaveri, olla yksin, olla eri mieltä asioista, riidellä ja sopia. Henkilöstön tehtävä on antaa avaimia, että lapsi pystyy toimimaan näissä tilanteissa. Harjoittelemme ryhmätyöskentelytaitoja päivittäin arjen tilanteissa.

Mediakasvatus voi sisältää sanomalehtiin tutustumista, valokuvausta, videointia, elokuvien katselua, äänitteiden kuuntelua sekä tiedon etsintää mediakanavista. Samalla opetellaan kriittistä suhtautumista mediaan. Mediasta löytyviä teemoja toteutetaan liikunnassa, käsityöllisessä ilmaisussa, leikissä, draamassa ym. Digitaalisesta osaamisesta on kerrottu tarkemmin luvussa 2.8.

Kosken TI varhaiskasvatus ei noudata mitään tiettyä elämäkatsomusta, mutta kalenterivuoden juhlapyhät huomioidaan toiminnassa. Perheiden omaa elämäkatsomusta/uskonnottomuutta halutaan kunnioittaa ja tarvittaessa perheille tehdään oma toimiva suunnitelma arvojen

toteutumiseksi. Tarkoitus on ohjata lapsia kunnioittamaan ja ymmärtämään lapsiryhmässä läsnä olevia kulttuurillisia tai katsomuksellisia näkökulmia.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Jokaisella yksiköllä on käytössään oma piha ja sen lähiympäristö. Kosken TI varhaiskasvatuksen toimintaympäristöissä luonto on lähellä. Lähiympäristöstämme löytyy lisäksi tori, kirjasto, urheilukenttä, liikuntahalli, luistelukaukalo, kaupat, leikkipuisto, Nuortentupa, Myllyranta, laavu, seurakuntatalo ja koulut. Pääsemme myös sovittaessa maatilavierailulle. Olemme ylpeitä koskelaisuudestamme ja kotiympäristöstämme.

Käymme metsäretkillä eväillä ja ilman. Halutessamme voimme viipyä siellä vaikka koko aamupäivän. Käytämme metsää oppimisympäristönä ja sieltä löytyy niin askartelumateriaalia, oppimismateriaalia kuin elämyksiäkin.

Pystymme toteuttamaan pienryhmätoimintaa monipuolisten tilojen avulla. Matemaattisia taitoja harjoittelempa koska vain ja milloin vain leikkien, laulaen, luonnossa liikkuen tai pelaten. Myös kestävä elämäntapa on osittain matematiikkaa. Lajittelempa, luokittelempa, pohdimme määriä, kokoja ja pituuksia. Ympäristöasioiden lisäksi kestävään elämäntapaan sisältyy henkilöstön huolehtiminen omasta jaksamisestaan ja työyhteisön hyvinvoinnista. Tämä välittyy lasten käytökseen ja toimintaan, sillä lapset ottavat mallia henkilöstöstä. Jokaisessa ryhmässä pidetään aamukokoontuminen, jossa käydään yhdessä läpi päivä kulkua. Huomioimme jokaisen lapsen yksilönä ja jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua omien taitojensa mukaisesti.

Kasvan, liikun ja kehityn

Terveelliseen kasvuun kuuluvat leikki, liikunta, lepo ja ruoka. Näiden neljän asian ympärille muodostuu jokainen varhaiskasvatuspäivä. Kosken TI varhaiskasvatuksessa keskustellaan yhdessä lapsen kanssa terveyteen ja turvalliseen elämään liittyvistä asioista. Myös lapsen ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Tarkemmin kehotunnekasvatuksesta kerrotaan luvussa 2.8.

Leikkiä on päivittäin monessa muodossa. Leikki voi sisältää leluja tai lapset voivat leikkiä luonnon antimilla mielikuvituksella höystettynä. Lapset saavat useimmiten valita mitä, kenen kanssa ja millä leikkivät. Henkilöstö voi myös tehdä näitä valintoja lasten puolesta tukeakseen lasten leikin kehittymistä. Henkilöstö leikkii tarpeen mukaan lapsen kanssa, lapsen tukena tai taustalla.

Kosken TI varhaiskasvatuksessa on uudet leikki- ja liikuntavälineet ja mahdollisuuksien mukaan pääsemme käyttämään liikuntahallin tiloja ja välineitä. Lähiympäristössä liikuttaessa on mahdollisuus käyttää enemmän lasten omia ideoita, kun liikunta- ja leikkimateriaalit eivät automaattisesti ohjaa tiettyyn liikkumiseen. Lisäksi liikuntaan kuuluu, niin sisällä kuin ulkona, perinneleikit, liikuntaleikit, satu- ja musiikkiliikunta sekä rentoutuminen.

Talviliikunta on Kosken TI kunnan varhaiskasvatuksessa suuressa arvossa. Luistelemme, hiihdämme, teemme lumitöitä ja laskemme mäkeä. Tämä tietysti säävarauksella. Kuljemme liikuntapaikkoihin aina kävellen, otamme mukaan asianmukaiset varusteet sekä opettelemme huolehtimaan omista välineistämme.

Kosken TI varhaiskasvatuksessa liikutaan turvallisesti liikunnan ilo edellä. Varhaiskasvatuksen lapset ja kasvattajat käyttävät huomioliivejä piha-alueelta poistuttaessa.

Ruoka tulee päiväkoteihin koulukeskuksen keittiöstä. Perhepäivähoidossa hoitajat tekevät ruuan itse. Henkilöstön tehtävä on laittaa ruoka esille noudattaen elintarvikehygieniaan liittyviä toimenpiteitä. Henkilöstön tehtävänä on kiinnittää huomiota käsihygieniaan. Pohdimme sen tärkeyttä niin päiväkodissa kuin kotonakin. Lapsia kannustetaan terveelliseen ruokaan, maistamaan kaikkia ruokia ja muodostamaan oma mielipide ruuasta. Ruokailun päätarkoitus ei ole vain täyttää vatsa, vaan samalla opettelemme sosiaalisia tilanteita, käytöstapoja sekä kylläisyyden tunteen arvioimista. Päiväkodeissa lapset laittavat ruokailun jälkeen mahdolliset lautaselle jääneet tähteet biojäteastiaan. Lounaan jälkeen lapset saavat xylitol-pastillin. Ruokailutilanteista pyritään tekemän viihtyisiä ja mukavia. Valmistamme silloin tällöin ruokaa ja leivonnaisia myös itse yhdessä lasten kanssa. Lapset pääsevät maistamaan omia tuotoksiaan ja tarjoamaan niitä muille.

Suunnittelemme toimintaa lasten ideoiden pohjalta. Pyrimme saamaan jokaisen lapsen äänen kuuluviin osallistamalla heitä eri tilanteissa ja havainnoimalla heidän mielenkiinnon kohteitaan. Lapset saavat tuoda esiin toiveitaan ja ideoitaan. Henkilöstön tehtävänä on tarjota lapsille elämyksiä ja kokemuksia.

Lapsen osallistamisen menetelminä käytämme havainnointia, kuuntelemista, keskustelemista, kannustamista ja luovia menetelmiä. Kuljemme esimerkiksi luonnossa/keskustassa ja löydämme leppäkertun. Tämä leppäkerttu voi johdattaa meidät keskustelemaan säännöistä, kestävästä kehityksestä, ammasteista, jne. Mieleen saattaa juolahtaa askarteluidea, laulu tai tarina. Edellä mainittu esimerkki näyttää hyvin toteen sen, miten lapset löytävät arjesta idean, jota lähdetään pohtimaan; mihin leppäkertut kuuluvat ja mistä ne tulevat? Lapsen osallisuus tulee näkyväksi ja koetuksi. Tällöin henkilöstö voi johdatella lapsia esimerkiksi laskemaan, luokittelemaan, lajittelemaan, mittaamaan, leikkimään ja askartelemaan.

Kosken TI kunnan vasua tehtäessä (2017) on osallistettu lapsia kysymällä, mistä he pitävät eniten varhaiskasvatuksessa. Lapset pitivät ylivoimaisesti eniten leikkimisestä. Ulkoilu ja kavereiden kanssa leikkiminen olivat toiseksi parhaimpia asioita. Nämä asiat kuuluvat lasten arkeen joka päivä. Henkilöstön tehtävänä on tarjota paljon mahdollisuuksia vapaaseen ja ohjattuun leikkiin. Tällöin opimme tärkeitä vuorovaikutustaitoja. Pyrimme ulkoilemaan kaksi kertaa päivässä. Joskus on päiviä, jolloin ulkoilemme koko päivän. Ulkona voimme opetella samoja asioita kuin sisällä. Vuodenajat tuovat vaihtelua leikkimateriaaleihin ja leikitapoihin.

Vieraskieliset lapset saavat Kosken TI varhaiskasvatuksessa suomen kielen opetusta. Yhteistyöhön huoltajien kanssa käytetään tarvittaessa tulkkia. Perheen toiveita pyritään kuuntelemaan. Mahdollinen vieraskielinen hoitopaikka järjestetään tarvittaessa ostopalveluna. Perheiden kulttuuritaustat otetaan huomioon ja niitä halutaan kunnioittaa.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty⁹¹. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä⁹² on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

⁹¹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁹² Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää⁹³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu⁹⁴.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta⁹⁵. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän⁹⁶ varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä⁹⁷.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla⁹⁸. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

⁹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

⁹⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

⁹⁶ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁹⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

⁹⁸ Varhaiskasvatuslaki 31 §

lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta⁹⁹. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹⁰⁰. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹⁰¹. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹⁰², joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettajan toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹⁰³. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹⁰⁴

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹⁰⁵

⁹⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹⁰³ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen **toteuttamisen** tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.¹⁰⁶

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹⁰⁷.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun **vastaavan tahon** keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erytystä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹⁰⁸. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹⁰⁹.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. **Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹¹⁰ ja tuen**

¹⁰⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

¹⁰⁸ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

¹⁰⁹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erytynen tuki

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

muodot¹¹¹ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹¹². Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹¹³.

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön

¹¹¹ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹¹² Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹³ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹¹⁴.

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹¹⁵. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹¹⁶.

Eriytynen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Eriytystä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Eriytynen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Eriytynen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Eriytisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹¹⁷.

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹¹⁸. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus,

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹⁵ HE 148/2021 vp, s. 32

¹¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa **muodostettaessa** huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹¹⁹. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään

¹¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatustarpeen mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹²⁰. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹²¹.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveystieteelliset osastot osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹²². Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia

¹²⁰ Varhaiskasvatustarvelaki 15 a ja d §

¹²¹ Varhaiskasvatustarvelaki 15 d § ja 20 §

¹²² Varhaiskasvatustarvelaki 15 d § ja 23 §

yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹²³. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimita lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹²⁴

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹²⁵. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut

¹²³ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹²⁴ HE 148/2021 vp, s. 34

¹²⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkittamis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveystuot, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹²⁶.

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹²⁷.

Hallintopäätös menettelyssä noudatetaan hallintolakea. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹²⁸. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹²⁹. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastaava kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹³⁰.

¹²⁶ HE 148/2021 vp, s. 35

¹²⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²⁸ Hallintolaki 34 §

¹²⁹ HE 148/2021 vp, s. 35

¹³⁰ Varhaiskasvatuslaki 62 §

Päätös on aina perusteltava¹³¹. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹³².

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹³³.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹³⁴.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹³⁵. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.¹³⁶

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveyspalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

¹³¹ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹³² HE 148/2021 vp, s. 36

¹³³ HE 148/2021 vp, s. 34

¹³⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

¹³⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹³⁶ HE 148/2021 vp, s. 30

5.7 Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki Koskella TI

Periaatteet

Kosken TI kunnan varhaiskasvatuksessa on lasta tuettaessa käytössä kolmiportaisen tuen malli, joka pohjautuu varhaiskasvatukseen ja on perusopetuslain velvoittamana käytössä myös esi- ja perusopetuksessa. Näin mahdollistuu joustava siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen myös tuen suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin osalta. Inklusion periaate toteutuu Kosken TI varhaiskasvatuksessa hyvin, koska kaikki lapsen tuki toteutetaan lapsen omassa perhepäivähoito- tai päiväkotiryhmässä. Henkilökunnan hyvä peruspedagoginen osaaminen on tuen järjestämisen kivijalka. Mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa tuen tarpeeseen, määritellään tuen taso ja muodot yhdessä ryhmän henkilöstön, veon ja huoltajien kanssa. Kaikilla tuen tasoilla tuen tarpeen arvioinnista ja lapsen vasun laadinnasta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja yhteistyössä lapsen, tiimin, huoltajien sekä veon kanssa. Mahdolliset pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen tavoitteet sekä menetelmät suunnitellaan ja kirjataan lapsen vasuun ja arvioidaan aina syksyllä ja keväällä. Yhteiset arvomme turvallisuus, kunnioitus, lapsilähtöisyys ja laadukas pedagogiikka näkyvät tuen järjestämisessä lapsen kohtaamisena kunnioittavasti ja erilaiset tarpeet hyväksyen. Turvallisesta ilmapiiristä huolehtiminen on kaikkien työntekijöiden vastuulla. Lapsen mielipide, vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet selvitetään ja kirjataan huoltajien kanssa lapsen omaan vasuun ja ne otetaan huomioon lapselle annettavan tuen toteutumista suunniteltaessa. Tuen toteuttamisessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi saa positiivisia kokemuksia ja motivoituu tukitoimista. Tukitoimien suunnittelun lähtökohtana ovat aina pedagogiset perustelut.

Arviointi

Periaatteena on lapsen tuen tarpeen tunnistaminen lapsen kehityksessä, oppimisessa tai hyvinvoinnissa mahdollisimman varhain. Kosken TI varhaiskasvatuksessa tuen tarpeen arvioinnista vastaavat lapsiryhmän henkilöstö ja veo, lapsen huoltajien ja monialaisen yhteistyön avulla. Arviointia toteutetaan kaikilla tuen tasoilla sekä päivittäin että puolivuositain lapsen vasun päivityksen yhteydessä. Veo toteuttaa tarvittaessa lapsen taitojen yksilöllisempää arviointia ja selvittää lapsen mahdollista mielipidettä omiin tukitoimiinsa. Tuen vaikuttavuuden arviointia toteutetaan kaikilla tuen tasoilla erillisen prosessin ja ohjeiden mukaisesti kerran vuodessa. Tämä lisäksi tuen vaikuttavuutta arvioidaan lapsiryhmän arjessa ja vasujen päivityksissä. Mikäli tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää, veo voi kutsua henkilöstön pedagogisen asiantuntemuksen lisäksi arviointiin mukaan sosiaali- ja terveystieteitä.

Yhteistyö

Kosken TI varhaiskasvatukseen kirjattu "Lapsen auttamisen prosessi" ohjaa yhteistyötä silloin, kun lapsen oppimisen, kehityksen tai hyvinvoinnin asioissa herää huoli. Lapsiryhmän henkilöstön

keskustelun jälkeen keskustellaan huoltajien kanssa lapsen oikeudesta tukeen sekä käytettävissä olevista veon palveluista. Veo vastaa kolmiportaisen tuen vaiheessa vasun laatimisen ja seurannan prosessista yhteistyössä henkilöstön ja huoltajien kanssa. Veo toimii verkostopalaverin koollekutsujana. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa ryhmässään lapsen mielipiteen ja mahdollisen toiveen kuulemisesta sekä havaintojen dokumentoinnista. Veo, henkilöstö ja huoltajat keskustelevat yhdessä lapsen vasu-palaverissa tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja sen toteuttamisen muodoista.

Oppimisympäristölle asetettavat tavoitteet ja menetelmät kirjataan lapsen vasuun, kirjaamisesta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja. Alkuperäinen tuen suunnitelma säilytetään päiväkodissa/perhepäivähoidossa lapsen papereissa, josta se siirtyy seuraavaan lapsen varhaiskasvatusryhmään tai esikouluun, joko lapsen siirtopalaverin myötä tai varhaiskasvatuksen opettajan tiedonsiirtojen mukana. Kolmiportaisen tuen vaiheessa vasusta tulee aina kopiot huoltajien lisäksi myös veolle.

Monialainen yhteistyö toteutetaan aina ensisijaisesti huoltajien suostumuksella ja huoltajia kunnioittaen. Huoltajat ovat tietoisia myös siitä, mitä tietoa, milloin ja kenelle siirretään. Varhaiskasvatus tekee yhteistyötä mm. Kosken TI kunnan sosiaalitoimen ja Härkätien kuntayhtymän terveys- ja hyvinvointipalveluiden kanssa (neuvola, terapeutit, psykologi, kasvatus- ja perheneuvola). Perheiden palveluohjausta edellä mainittujen tahojen pariin toteutetaan matalalla kynnyksellä. Palveluohjauksesta vastaa veo. Huoltajia pyydetään toimittamaan mahdolliset asiantuntijalausunnat varhaiskasvatuksen opettajalle ja veolle toimitetaan lausunnoista kopiot. Lausuntoja hyödynnetään tuen tason ja muodon arvioinnissa ja suunnittelussa.

Tuen toteuttaminen/muodot

Lapsen tuen toteuttaminen sisältää pedagogisia, rakenteellisia sekä hoidollisia tuen muotoja. Pedagogiset tuen muodot ovat esimerkiksi toiminnan struktuuriin, vuorovaikutukseen, motivointiin ja vaihteleviin työtapoihin liittyviä käytänteitä. Toiminnan selkeyttä, sensitiivistä vuorovaikutusta, moniaistikanavaisuutta ja toiminnallisuutta, onnistumisten kautta etenemistä sekä yksilöllisempää materiaalien käyttöä arvioidaan ja muokataan lapsen tukea edistäväksi. Rakenteellisen tuen tarpeeseen vastataan lisäämällä henkilöstön osaamista koulutuksilla, käyttämällä pienempiä suhdelukuja lapsiryhmässä sekä tarvittaessa ohjaajan lisäresursseilla ryhmässä. Veon toteuttamaa konsultaatiota ja osa-aikaista erityisopetusta järjestetään tarpeen mukaan kaikilla tuen tasoilla. Hoidolliset tuen muodot liittyvät lapsen hoitoon, hoivaan ja avustamiseen esimerkiksi terveydenhoidollisina tarpeina.

Kosken TI varhaiskasvatuksessa lapsen tuen toteuttaminen lähtee pedagogisen toiminnan sekä kasvu- ja oppimisympäristön muokkaamisesta. Varhaiskasvatuksen henkilöstö havainnoi, dokumentoi ja arvioi käytössä olevien työtapojen sekä ympäristön vaikuttavuutta lapsen tuen tarpeeseen. Lasta kuullaan ja lapsen mielipide selvitetään kuvia tukena käyttäen, esimerkiksi tutkimusperustaisen KESY -materiaalin (keskustelu symbolein) avulla. Veo osallistuu sekä päiväkodin että perhepäivähoidon lasten tuen tarpeen havainnointiin, dokumentointiin ja arviointiin tarpeen mukaan. Kosken TI päiväkodeissa toteutettavissa veon ja henkilöstön

tiimipalavereissa arvioidaan vasuihin kirjattujen tukitoimien riittävyyttä sekä vaikuttavuutta. Samalla käydään keskusteluja tuen muotojen muokkaamisesta sen hetkisen lapsiryhmän tarvetta vastaaviksi. Lapsen mahdollisten apuvälineiden tulee olla aina tuen edellyttämässä käytössä (esim. kommunikaattorit, kuvakansiot ym.).

Tuen tasot

Yleinen tuki on jokaisen lapsen oikeus ja sitä annetaan yksittäisillä tukitoimilla heti jos tuen tarvetta ilmenee. Tukemisessa hyödynnetään jokapäiväiset tilanteet ja lapsen kiinnostuksen kohteet. Tuen antaminen on ryhmän jokaisen työntekijän vastuulla, oman toimenkuvan mukaisesti.

Tehostettu tuki on pitkäjänteisempää ja vahvempaa kuin yleinen tuki ja tuen muodot voivat olla yksilöllisemmät, kuten kuvien yksilöllisempi käyttö. Tehostettuun tukeen siirtymisestä voi tehdä aloitteen lapsen huoltaja, varhaiskasvatuksen opettaja tai veo. Veo vastaa tehostetun tuen aloittamisesta ja päättämisestä kirjaamalla esityksen hallintopäätöksestä varhaiskasvatusjohtajalle. Tehostettua tukea toteutetaan hallintopäätöksen ja lapsen vasuun kirjattujen tavoitteiden ja tukitoimien mukaisesti.

Erytynen tuki on lähes kokoaikaista, yksilöllistä tukea ja apua kasvattajalta. Tällöin on käytössä useita eri menetelmiä ja lapsen osallistuminen ryhmän toimintaan mahdollistetaan monin eri keinoin.

Pidennetty oppivelvollisuus

Lapsen ohjautuminen pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin lähtee lääketieteellisessä tai psykologisessa arvioissa olevasta suosituksesta. Veo esittelee huoltajille pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamisen eri vaihtoehdot ja kirjaa huoltajien kuulemisesta dokumentin. Viranhaltijapäätöksen pidennetystä oppivelvollisuudesta tekee sivistysjohtaja. Päätös tarkistetaan toisen vuosiluokan jälkeen. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluva lapsi on aina oikeutettu myös erityiseen tukeen.

Hallintopäätösmenettelyt

Yleisen tuen tasolla hallintopäätös tehdään vain tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista sekä apuvälineistä. Tehostettuun tai erityiseen tukeen siirryttäessä tehdään aina hallintopäätös itse tukeen siirtymisestä. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa lapsen kuulemisesta ja mielipiteen selvittämisestä ja veo vastaa huoltajien kuulemisesta. Lapsen kuulemisessa voidaan käyttää apuna kuvatukea, esimerkiksi KESYä. Kuvista otetaan valokuva dokumentiksi varhaiskasvatusjohtajalle. Huoltajien kuuleminen kirjataan erillisellä dokumentilla. Veo tekee esityksen hallintopäätöstä varten varhaiskasvatusjohtajalle ja varhaiskasvatusjohtaja tekee asiasta viranhaltijapäätöksen. Alkuperäinen päätös arkistoidaan lapsen varhaiskasvatuksen dokumenttien kanssa. Päätös lähetetään huoltajille ja kopio päätöksestä veolle. Lapsen tuki aloitetaan ja kirjataan lapsen vasuun vaikka päätös ei olisi vielä lainvoimainen. Tuen tarpeen muuttuessa tai päättyessä hallintopäätös muutetaan tai kumotaan.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1 Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen elämäkatsomukseen perustuva varhaiskasvatus Koskella TI

[Kosken TI varhaiskasvatus ei perustu mihinkään vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen.](#)

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹³⁷ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹³⁸. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevista asioista. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹³⁹. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁴⁰. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁴¹.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset

¹³⁷ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹³⁸ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹³⁹ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

¹⁴⁰ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴¹ Varhaiskasvatuslaki 20 §

työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. **Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.**

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. **Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.** Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen **varhaiskasvatus**suunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

7.2 Toiminnan arviointi ja kehittäminen Kosken TI varhaiskasvatuksessa

Pedagogista toimintaa ja laadukasta varhaiskasvatusta arvioidaan ja kehitetään pedagogisen johtamisen vuosisuunnitelman mukaisesti. Koskella TI toteutetaan jaetun pedagogisen johtamisen mallia. Tämä tarkoittaa sitä, että veo toimii myös varhaiskasvatuksen pedagogisena johtajana vastaten pedagogiikan laadun arvioinnista sekä pedagogiikan ja arvioinnin kehittämisestä. Varhaiskasvatusjohtaja hyväksyy kehittämiskohteet ja osallistuu keskusteluihin ja vastaa viimekädessä sovittujen toimintatapojen toteutumisesta ryhmässä. Pedagoginen johtotiimi eli veo ja varhaiskasvatusjohtaja kokoontuvat viikoittain. Pedagogisen johtamisen vuosisuunnitelmassa määritellään rakenteet kehittämiselle; kehittämispäivät, pedagogiset palaverit, veo-tiimit ja ryhmien viikoittaiset suunnittelupalaverit. Lisäksi varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelee, toteuttaa ja arvioi pedagogista toimintaa omissa lapsiryhmissään. Varhaiskasvatus on tiimityötä ja henkilökunnan eri koulutustaustat luovat erinomaisen pohjan keskustella ja kehittää toimintaa ammentamalla ideoita toisten kokemuksista ja havainnoista. Kokonaisvastuu ryhmän pedagogiikasta on aina varhaiskasvatuksen opettajalla.

Koko varhaiskasvatuksen henkilöstön yhteisiä kehittämispäiviä järjestetään yleensä kaksi kertaa vuodessa. Pedagogiset palaverit, joihin osallistuu päiväkotien henkilöstö, toteutetaan kuukausittain. Myös perhepäivähoitajat kokoontuvat kuukausittain keskustelemaan yhdessä varhaiskasvatusjohtajan kanssa. Veo-tiimit järjestetään muutaman kerran toimintakauden aikana sekä aina tarvittaessa. Ryhmien henkilökunnan viikoittaiset suunnittelupalaverit järjestetään koko toimintakauden ajan säännöllisesti. Näiden lisäksi päiväkotien henkilöstö kokoontuu joka toinen viikko "talon palaveriin", joissa käsitellään ajankohtaisia asioita ja tuodaan terveisiä erilaisista täydennyskoulutuksista. Kosken TI kunta on työnantajana erittäin koulutusmyönteinen ja

varhaiskasvatuksen henkilöstö on motivoitunut kouluttautumaan. Koulutusten sisällöt tuodaan aina koko henkilöstön tietoisuuteen.

Toiminnan arviointiin osallistuvat myös lapset, huoltajat ja muut yhteistyötahot. Lasten kanssa keskustellaan eletystä arjesta ja toiveista. Lapsia tuetaan ja kannustetaan arvioimaan omaa toimintaansa. Apuna arvioinnissa käytetään lasten omia kokemuksia arjesta sekä tehtyjä töitä ja tuotoksia. Lasten ja heidän huoltajiensa mielipiteitä kuunnellaan ja huoltajien kanssa keskustellaan päivittäin heidän tuodessaan ja hakiessaan lasta. Kaikki palaute toiminnastamme on tervetullutta. Huoltajat pääsevät arvioimaan oppimisympäristön tavoitteiden toteutumista myös lapsen vasu-keskusteluissa yhdessä henkilökunnan kanssa ja osallistumaan uusien, oman lapsen edun mukaisten, tavoitteiden ja menetelmien laadintaan. Lapsen omassa vasussa on aina huomioitu myös lapsen oma näkökulma. Lapsille ja huoltajille toteutetaan asiakastytyväisyyskysely aina toimintakauden lähestyessä loppuaan. Huoltajien asiakastytyväisyyskyselyn yhteenveto julkaistaan kunnan nettisivuilla ja kyselystä saatua palautetta hyödynnetään toiminnan kehittämisessä. Lasten kyselyt annetaan paperiversiona koteihin.

Jokaisella lapsella on oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Lapsen tuen toteutumisen seurannasta, sen vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä kerrotaan tarkemmin luvussa 5.7.

Pedagogisen arvioinnin tulokset, vahvuudet, parannusehdotukset ja suunnitelmat kirjataan aina ylös. Keskeiset tulokset julkaistaan esimerkiksi päiväkotien ikkunoissa tai ilmoitustauluilla ja saatua tietoa varhaiskasvatuksemme laadusta hyödynnetään pedagogisen toiminnan kehittämisessä. Kosken TI varhaiskasvatuksen pedagogisen johtamisen vuosisuunnitelma mahdollistaa ja varmistaa vasun toteutumisen, säännöllisen ja systemaattisen toiminnan arvioinnin sekä kehittämisen varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.